

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Програми і навчальні плани підготовки студентів розраховані на формування фахівців високого рівня з добре розвиненим мисленням для самостійної діяльності, створення повсякденної матеріальної культури суспільства. У цьому контексті професійна підготовка студентів охоплює цілий комплекс педагогічних технологій, методів, закономірностей, прийомів з розробки і створення різноманітних художніх композицій і проектів, покликаних формувати у студентів творче мислення.

Своєрідне бачення структури особистості і більш поглиблений підхід до проблеми творчої активності в процесі розв'язання пізнавальних задач привели нас до нового розуміння психологічного впливу на студентів, що передбачає дещо інший, ніж використовувався до цього часу, підхід до навчально-виховного процесу.

В останній час гостро стоїть проблема творчості та розвитку творчих здібностей студентів: уяви, інтуїції, мислення, оригінальних способів діяльності, відходу від шаблонів. Наразі відбувається перегляд теоретичних позицій відносно природи творчості, критеріїв діагностики творчих здібностей у цілому, ведуться пошуки джерел креативності, умов, які сприяють розвитку творчого потенціалу.

Аналіз попередніх досліджень. Професійна підготовка студентів базується на науково-педагогічних дослідженнях, в яких розкриваються процеси формування світоглядних позицій. Також значний інтерес становлять праці, у яких розглядаються методики вивчення мистецьких дисциплін, удосконалення сутнісних основ професійної педагогічної освіти (Л. Коваль, С. Сисоєва, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Лещенко, О. Рудницька, Н. Ничкало, О. Савченко); коректується направленість навчання на формування творчої особистості (В. Рибалка, О. Кульчицька, В. Шубинський, Г. Щукіна).

Мета статті – висвітлити основні шляхи формування творчого мислення майбутніх учителів технологій у процесі вивчення мистецтва, поліпшити структуру навчально-виховного процесу, визначити етапи формування творчого мислення студентів.

Результати роботи. У наш час перед системою освіти стоїть завдання спрямовувати навчально-виховний процес на розвиток творчих здібностей особистості. Але піклування про розвиток творчих здібностей студентів вимагає зваженого підходу в розкритті їхніх змісту навчального матеріалу.

Головним показником творчої особистості, вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання.

Слід звернути увагу на те, що у психолого-педагогічній літературі поряд із терміном «творча особистість» трапляється термін «креативна особистість».

Під креативною особистістю слід розуміти таку, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізіологічні задатки), що забезпечують її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову, перетворювальну діяльність. Але творча активність не завжди є продуктивною. Продуктивну творчу активність називаємо творчою діяльністю, тобто таким творчим процесом, унаслідок якого виникає нове досягнення.

Стартовим майданчиком успішного навчання та формування творчої особистості студентів є наявність трьох складових інтелектуальної діяльності, спрямованої на засвоєння чогось принципово нового: високого рівня сформованості елементарних пізнавальних процесів; високого рівня активного мислення; високого рівня організованості і цілеспрямованості пізнавальних процесів. Цього можна досягти за допомогою внутрішнього плану дій: планування, аналізу, рефлексій.

Розглянемо дисципліну «Основи декоративно-ужиткового мистецтва», яка, на наш погляд, впливає на формування творчого мислення студентів. Застосування мистецьких принципів в умовах вищих навчальних закладів здійснюється з метою надання особливого ефективного зростання творчого мислення студентів. Ще Леонардо да Вінчі казав, що мистецтво – це проблема мислення [1].

Мистецтво є результатом взаємодії багатьох складових, серед яких історична ситуація, самоусвідомлення народу як певної спільності на тому чи іншому етапі існування, розуміння творцями своєї ролі в складному поступальному розвитку мистецтва у взаємодії традицій та інновацій національного і загальнолюдського розвитку. Мистецтво покликане підсилювати і зміцнювати національні цінності, драматизувати національні чесноти, показувати приховані і водночас найвищі можливості національної душі.

Чим активніше відбувається поступ до цивілізованого суспільства, тим вищими будуть вимоги до майбутніх учителів. Студенти мають бути ерудованими, сучасними людьми, а без спілкування з мистецтвом такими стати важко. Мистецтво входить до сфери духовного буття. У мистецтві ми виховуємо себе. На жаль, ми втрачаємо багато культурних традицій і від нас залежить чи збережемо, чи втратимо їх.

Проблема, що виникла, ставить перед нами завдання рівномірно й активно розвивати і використовувати національні традиції у підготовці висококваліфікованого фахівця. Знайомство з культурою, народними традиціями, з декоративно-ужитковим мистецтвом має розпочинатись з самого дитинства і безпосередньо впливати на формування національної свідомості кожної особистості.

Необхідно створити прогресивну методичну систематизацію навчального матеріалу на базі взаємопроникнення спеціальних дисциплін із застосуванням синтезу мислення і відчуттів, всупереч звичному розділенню відчуття та розуму, який зустрічаємо у багатьох теоретиків. Через синтез художнього відчуття та творчого мислення можна підготувати світогляд студентів, їх концептуальне відношення до світу речей на більш високому рівні [2].

Декоративно-ужиткове мистецтво оптимально поєднує в собі естетику та гармонію форми виробу з його безпосередньою надійністю, безпечністю та комфортністю не тільки в процесі використання його людиною, а й у процесі його безпосереднього виготовлення. Даний вид мистецтва з його здатністю інтегрувати наукову, технічну і художню діяльність володіє значним потенціалом для розвитку творчої особистості. Засоби декоративно-ужиткового мистецтва набувають особливого значення для формування творчого мислення студентів в епоху науково-технічного прогресу, високого рівня розвитку техніки та технологій, що, у свою чергу, зумовлюють необхідність розв'язання проблеми естетизації всього предметного середовища, що не обмежується тільки зовнішнім оздобленням окремих предметів, а проникає у внутрішній зміст та конструкцію виробів.

Досліджено, що однією з головних характеристик діяльності з виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, яка забезпечує йому можливість функціонування в якості засобу формування творчого мислення студентів у процесі їхньої професійної підготовки, є його діяльнісна та соціокультурно-значуща природа, про що свідчать наступні аспекти.

Перший аспект полягає в тому, що формування творчого мислення студентів засобами декоративно-ужиткового мистецтва реалізується у безпосередньому процесі оволодіння ними навичками творчої діяльності. У процесі творчо-практичної предметнотвірної діяльності студентів відбувається, окрім одержання навичок творчої діяльності, ще й безпосереднє залучення їх до соціокультурно-значущого процесу створення та видозмінення оточуючого предметного світу. При цьому, сам студент стає частиною реального соціокультурного образу існуючого предметного світу, чим значною мірою й забезпечується творча соціокультурна складова його розвитку.

Другий аспект полягає в тому, що творчо-практична предметнотвірна діяльність студентів реалізовується в тій галузі діяльності, яка дозволяє виділяти основні

соціокультурно-значущі властивості об'єктів. Дані рівні репрезентації предметного світу формуються в особистості студентів на основі засвоєння ними загальносуспільних критеріїв розвитку предметного середовища, закріплених у соціокультурно-значущих предметах, нормах і еталонах діяльності.

Щоб викликати в студентів інтерес до творчості, прагнення виготовляти художні вироби, перед початком лабораторних робіт з декоративно-ужиткового мистецтва слід проводити вступні ознайомлюючі бесіди, демонструвати зразки готових виробів. Великий виховний вплив на студентів мають зустрічі з майстрами мистецтв.

Формування творчого мислення базується також на активній позиції студентів у навчально-виховному процесі. Цього досягають тільки тоді, якщо у процесі навчання створено умови для студентів працювати відповідно до своїх можливостей і творчих здібностей.

У процесі вивчення декоративно-ужиткового мистецтва важливо дотримуватися дидактичного принципу від «простого до складного», від найпростіших об'єктів поступово переходити до складніших, навчити самостійно створювати з окремих елементів складні композиційні твори та вироби.

Практичне втілення студентами створення композицій у матеріалі – необхідна умова створення художніх виробів і творів. Тому, перш ніж розпочати втілювати композицію виробу, студенти засвоюють основи композиції, способи поєднання художньої форми з технологічними можливостями і властивостями матеріалу. Тобто, композиційні зв'язки мають відповідати закладеним у матеріалі можливостям, реальній конструкції речі, технології обробки і практичному її призначенню.

Здобуті знання про особливості композиції створення виробів застосовуються студентами у практичній роботі впродовж усього навчання. Поряд із цим, необхідно уже з перших занять з основ декоративно-ужиткового мистецтва розвивати в студентів прагнення самостійно вносити в композицію виробів різні зміни і доповнення, намагатися створити новий варіант, а не відтворити копію. Ініціатива і пошук, що проявляються при цьому, активізують і розвивають також і розумові здібності. Із цією метою добираються творчі індивідуальні завдання зростаючої складності, які є гарним стимулом розвитку творчих здібностей. Таким стимулом є також і певні вимоги в оцінюванні самостійної роботи студентів, урахування не тільки загального її результату, а й фактично докладених до неї зусиль, того, наскільки старанно й наполегливо працював студент, а також оригінальності та своєрідності художнього оформлення. Тому самостійне розв'язування творчих завдань активізує уяву, розвиває мислення студентів, вимагає застосування набутих ними знань із інших предметів.

Для успішної творчої діяльності важливо мати трудові навички, закріплені вправами та вміння виконувати ту чи іншу дію. Лише в такому випадку дії студента відзначаються чіткістю, точністю, супроводжуються почуттями упевненості, задоволенням результатами праці.

Морфологія мови мистецтва з самого початку розвивалась у двох напрямках. З одного боку нарощувався десятками тисячоліть досвід людей у оволодінні малюнком і живописом (наскальні розписи в печерах Альтаміра, Ляско та ін.), з іншого боку, бере початок декоративно-семантичне зображення. Саме другий шлях, через умовну передачу баченого і перетворення атрибутів природи в зигзагах, знаках, символах і гіперболах, знайдених у печерах Сен-Жермен-ан-Ле, Ермітаж (Франція), Мезін (Україна) – представляє особливий інтерес для нас і веде до народження і становлення декоративно-ужиткового мистецтва. Цей вид діяльності заснований на стилізації та перетворенні реальних форм природи в декоративні символи та орнаменти, і якнайкраще впливає на формування творчого мислення. Сила закладена в символах підняла думку мислення [3].

Дослідження з питань розвитку формування мислення в навчальному процесі виявили, що студенти мають різний рівень мислення і недостатню підготовку для творчого створення художньо-естетичних виробів.

На початку формування творчого мислення студентів спостерігається слабо накопичений об'єм знань та інформації з мистецтва, що не дозволяє розвиватися уяві, фантазії і всіляким формам оригінальних рішень. А слабкий трудовий прояв гальмує розвиток мислення, що дозволяє кожного разу шукати безліч варіантів рішення під час отримання того або іншого завдання.

Далі, в процесі виявляється, що від пасивного вивчення і неохочого запам'ятовування суті наукових спеціальних термінів і конкретних понять, унаслідок чого з'являється невміння оперувати ними – виконані роботи виходять незавершеними, з пропусками та помилками. При невмінні аналізувати, розрізняти, встановлювати взаємозв'язки композиційних якостей страждає розвиток логічного мислення, що веде до зниження якості робіт.

Після цього вже спостерігається стрибок у бік поліпшення усвідомленої творчої діяльності, хоча й присутнє деяке невміння використовувати студентами власне уже накопичений, але ще бідний досвід у процесі рішення композиційних завдань. Деякі студенти не встигають виконати до кінця і вчасно творчі роботи, відповідно до встановлених вимог. Унаслідок чого, їхнє бажання досягти художньо-естетичного ефекту не вінчається успіхом і в результаті, в процесі зорового сприйняття, відкладається непотрібний осад на внутрішні відчуття.

Формування творчого мислення у студентів – процес складний з психологічної точки зору, він полягає в багатообразному переплетенні взаємодій відчуттів, думки, сприйняття та практичної інтерпретації.

Під час виконання лабораторних робіт з основ декоративно-ужиткового мистецтва психолого-педагогічна діяльність направлена на посилення різноманітних шляхів розвитку у тих, що навчаються відчувати кольорові, хроматичні й ахроматичні взаємодії в процесі обробки композиційних елементів виробів. На заняттях виконуються вправи з розтяжки кольорів, їх контрастування, просторового сприйняття та складання кольорових гам. За цей період відбуваються зміни в процесі мислення студентів. Паралельно, навчаються виконувати вправи з формотворення, вивчають прийоми пластичної трансформації та художньої активізації форм. Ознайомлюються та засвоюють основні закономірності побудови композицій творів, таких як, наприклад, ритмічний такт пропорції, симетрія, динаміка та рівновага. Виконуються різні вправи відповідно до вимог, що висуваються до дотримання перерахованих закономірностей. На цьому рівні інтенсивніше включаються в роботу аналітичні, логічні, образні форми мислення. Вся навчально-виховна робота зі студентами спрямована на процес розвитку людини, пов'язаний із пам'яттю, абстрактними навиками та іншими якостями мислення.

Також студенти на заняттях виконують вправи з вивчення принципів художньої стилізації. Виконуються різні завдання з практичної інтерпретації реалістичної, геометричної, абстрактної та комбінованої стилізації.

Потім студенти виконують низку ряд композицій, складених з орнаментів, ліній, плям і форм. Для розвитку уяви особливо корисними є вправи з одержання нових форм на базі їх художньої активізації. Проте процес роботи відрізняється не простими практичними вправами, а складними завданнями зі створення робіт, що вимагають умінь використовувати накопичені знання. До цього часу студенти мають застосовувати легко та швидко не тільки основні засоби рішення (матеріальні, пластичні і художні), але й усі види і характери закономірностей ритму, пропорції, симетрії, динаміки, рівноваги, структури та тектоніки.

Висновки. Формування творчого мислення у майбутніх учителів технологій має взаємодіяти з відчуттями, моторними реакціями та зоровим сприйняттям. Воно пов'язане не тільки з пізнанням явищ природи та оточуючою дійсністю, а також і з нашими діями. На основі аналізу психолого-педагогічної та науково-технічної літератури ми визначили діяльність з виготовлення виробів з декоративно-ужиткового мистецтва як вид творчо-проектної предметнотвірної діяльності, що сприяє пізнанню та видозміненню об'єктивної

дійсності, оволодінню суспільно-історичним досвідом людства у процесі аналізу та створення об'єктів предметного світу людини з дотриманням усіх вимог ергономіки та дизайну, сприяє формуванню творчої, багатогранної, гармонійно розвиненої особистості, розвитку її творчих здібностей.

Для успішного формування творчого мислення студентів під час вивчення мистецтва необхідно: враховувати основні принципи та засади навчально-виховного процесу; застосовувати різноманітні форми і методи навчального процесу; використовувати додаткові джерела інформації з метою розвитку загального кругозору студентів; забезпечувати реалізацію практично-творчої діяльності студентів.

Нинішнім поколінням необхідно вносити принципові корективи у характер мислення та ідеалів, і найперше – естетичних. Загалом в Україні є загальна проблема вчити молодь розуміти і любити мистецтво. Жити в ньому, жити для нього, возвеличувати, утверджувати та примножувати славу української духовності, українського мистецтва, української культури. Необхідно залучити молодь до поглибленого вивчення декоративно-ужиткового мистецтва, української культури. Звичайно, кожен знає: щоб виховати дитину потрібно чимало різних чинників: тепло, турбота, достаток і любов. І тільки те, що народжене в любові, має у любові і жити, тому що мистецтво – це і є любов. Саме мистецтву необхідно навчити студентів педагогічних вузів.

Література:

1. Даниель С. Искусство видеть/ С. Даниель. – Ленинград: Издательство Искусство, 1990.-224 с.
2. Грегори Р. Разумный глаз/ Р.Грегори ; [пер. А. Когана]. – Москва, 2003.-240 с.
3. Бореев Ю. Эстетика/ Ю.Бореев. – М. : Высш.шк., 2002.-511 с.

У статті розглянута проблема формування творчого мислення майбутніх учителів технологій під час вивчення мистецтва.

Ключові слова: мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, творче мислення.

В статье рассмотрена проблема формирования творческого мышления будущих учителей технологий при изучении искусства.

Ключевые слова: искусство, декоративно-прикладное искусство, творческое мышление.

The article views the forming innovative thinking of the students the future teachers using art methods.

Keywords: Art, amateur and folk arts, innovative thinking.